

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

MEDIATION AS AN ALTERNATIVE WAY OF RESOLVING DISPUTES IN CIVIL LEGAL RELATIONS

Іванов А.М., к.ю.н.,
асистент кафедри цивільного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Титов М.С., студент III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кшевінська К.О., студентка II курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У науковій статті проведений аналіз щодо визначення поняття медіація, її генези та особливості. Медіація – це альтернативний спосіб вирішення спорів у цивільно-правових відносинах за допомогою медіатора. Головним завданням медіатора – є налагодження діалогу між сторонами задля вирішення спору.

Історичний початок медіації береться ще з давньої історії, у яких с кожним поколінням «медіація» удосконалювалася. Кожна країна по своєму намагалася вирішити спори між сторонами максимально справедливим шляхом. Але більш сучасний варіант вирішення спорів за допомогою медіації вже формувалося ближче к XX столітті.

Нормативним доказом першого прояву сучасної медіації є Паризька Декларація, яка була укладена у 1856 році. Також були зазначені інші міжнародні акти, які регулюють питання медіації, які мали поширення у всіх країнах світу.

У науковій статті були зазначені моделі медіації в залежності від медіатора: це судова, адвокатська, нотаріальна та професійна медіації. Також на базі зарубіжних країн були сформовані безпосередньо вимоги до медіаторів.

Визначено, що медіація має більш схожі ознаки, які притаманні трудовому арбітражу та Національній службі посередництва та примирення, які вирішують питання переговорами та примирними процедурами під час вирішення колективних трудових спорів. Як правило, переговори є найпоширенішою процедурою для вирішення спору між сторонами, яке в медіації існує на базі діалогу (спілкуванню) між сторонами спору завдяки переговорам. Під час переговорів між сторонами може з'явитися компроміс, а завдяки посередництву з'являється консенсус, що також є процесом вирішення спорів між сторонами конфліктів.

Під час розкриття даного питання було запропонована дефініція «медіація» та зроблено висновок про те, що медіація має переваги такі як конфіденційність, гнучкість, нормативність і виконання рішення у разі консенсусу. Але задля успішного існування медіації, необхідна підготовка та залучення висококваліфікованих медіаторів.

Ключові слова: медіація, медіатор, альтернативні способи вирішення спорів, посередник, переговори.

The scientific article is analyzed the definition of the concept of mediation, its genesis and features. Mediation is an alternative way of resolving disputes in civil legal relations with the help of a mediator. The main task of the mediator is to establish a dialogue between the parties to resolve the dispute.

The historical beginning of mediation dates back to ancient history, in which «mediation» improved with each generation. Each country in its own way tried to resolve disputes between the parties in the most fair way possible. But a more modern version of dispute resolution with the help of mediation was already taking shape closer to the 20th century.

Normative proof of the first manifestation of modern mediation is the Paris Declaration, which was inserted in 1856. Other international acts regulating mediation issues, which were widespread in all countries of the world, were also mentioned.

The scientific article indicated models of mediation depending on the mediator: these are judicial, lawyer, notarial and professional mediation. Also, on the basis of foreign countries, requirements for mediators were formed directly.

Mediation has been identified as having more similar characteristics to labor arbitration and the National Mediation and Conciliation Service, which resolves issues through negotiations and conciliation procedures during the resolution of collective labor disputes. As a rule, negotiations are the most common procedure for resolving a dispute between parties, which in mediation exists on the basis of dialogue (communication) between the parties to the dispute thanks to negotiations. During negotiations between the parties, a compromise may appear, and thanks to mediation, a consensus appears, which is also a process of resolving disputes between the parties to the conflicts.

During the disclosure of this issue, the definition of «mediation» was proposed and it was concluded that mediation has advantages such as confidentiality, flexibility, normativeness and implementation of the decision in the case of consensus. But for the successful existence of mediation, it is necessary to train and attract highly qualified mediators.

Key words: mediation, mediator, alternative methods of dispute resolution, intermediary, negotiations.

Актуальність теми: У складних умовах війни спадає рівень розвитку економіки України, виробництва зупиняють свою роботу, відповідно збільшується кількість безробітного населення і зменшується кількість податкових надходжень до Державного Бюджету. Всі ці підстави можуть призвести до збільшення кількості спорів у суспільних відносинах. За таких умов, можна вирішити спори завдяки медіації.

Аналіз досліджень і публікацій: Тема визначення медіації як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів ставала предметом дослідження таких вчених, як Ясиновського І. [6], Притики Ю. та Козляковського О. [7], а також Канарика Ю. і Волковича Н. [9]

Виклад основного матеріалу: Медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати спір шляхом переговорів [1].

У різні часи, різні народи використовували примирні процедури. З метою уникнення насилля, коли сторони самостійно не могли дійти до згоди, запрошували третю особу, яка дотримувалася принципу нейтральності та неупередженості, задля ефективного вирішення спору, з урахуванням інтересів обох сторін.

Історії медіації сягає давніх віків. У стародавні часи переважала насильницька форма вирішення конфліктів, тобто суперечка вирішувалася на користь сильнішого.

У Стародавній Греції існувала довірена особа – посередник, який піклується про інтереси обох сторін, усіма способами сприяє досягненню домовленостей між учасниками. [2 с. 26].

Випадки залучення посередників характерні і для Вавилону.

У Стародавньому Римі актуальним був принцип Таліону, більш відомий як «око за око», «зуб за зуб». Такий підхід мав негативні наслідки, адже призводив до каліцтва. Старійшини та вожді брали на себе роль примирника. Вони користувалися авторитетом у силу свого життєвого досвіду та завдяки моральним якостям. Римське право також вдавалося до посередництва, це вказано у Кодексі Юстиніана [2 с. 27–28].

У часи раннього Середньовіччя спори вирішували здебільшого на користь сильного та завдяки особистій владі вождя. Образа до одного з членів родини, визначалася як образа до всієї родини, і тут зазвичай спори вирішувалися за принципом кровної помсти.

Медіація у тому розумінні, що маємо ми зараз, почало формуватися та розвиватися наприкінці XIX–XX ст.

Перший міжнародний договір, який вирішував спори та регулював суспільні відносини завдяки медіації, Паризька Декларація 1856 р. Практика вирішення спорів мирним шляхом виникла в 1976 році у Сполучених Штатах Америки у ході Паундської Конференції. Колосальним проривом у застосуванні альтернативних способів вирішення справ став Уніфікований закон США «Про медіацію», який здобув широкого поширення у всіх країнах світу [2 с. 32].

Також, вагомих внесок у розвиток медіації стала прийнята Європейською Комісією Директива «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах». Всі ці акти, прийняті в ході розвитку медіації регулюють важливі відносини на приватному і публічному рівнях, проте зовсім не встановлюють норм, що покликані налагоджувати спори в середині самих країн та запобігати громадянським війнам. Адже, як зазначає 7 пункт 2 статті Статуту Організації Об'єднаних Націй, Статут не дає права ООН втручатися в справи, що належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави [2 с. 33; 3].

Світова спільнота задля забезпечення миру та безпеки на міжнародному рівні має реагувати на кризи, що виникають в межах певної країни. Саме тому, медіація, як альтернативний спосіб вирішення спорів, стала основним інструментом ООН регулювання суспільних відносин як між державами, так і в певній державі.

Ще одним важливим документом, який характеризує розвиток медіації, є Протокол про механізм для попередження, врегулювання та вирішення конфліктів, підтримки миру і безпеки 1999 року. Одним із засобів врегулювання конфлікту є медіація, яка слугує для вирішення спору і забезпеченні миру та безпеки [2 с. 34].

Директива ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» 2008 р. містить дефініцію медіації як структурованого процесу, незалежно від його назви, в якому дві або більше сторони намагаються самостійно і на добровільній основі досягти домовленості про врегулювання свого спору за участю медіатора [4].

Україна підписала Конвенцію ООН «Про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації» (Сінгапурська Конвенція щодо медіації) у серпні 2019 року. Підписання та ратифікація даної Конвенції не тільки пришвидшить врегулювання спорів у міжнародній економіці, але й надасть можливість інтегруватися Україні в глобальні економічні процеси [5].

Проте перспективи розвитку медіації в Україні значно ускладнюються у зв'язку з початком активної фази російсь-

сько-української війни. Україна потребує невідкладного відновлення та примирення.

Як зазначає І.Г. Ясиновський в залежності від того, хто виступає медіатором, виокремлюють такі моделі медіації:

- **судова медіація**, вона проводиться відповідно суддею, що отримав на це доручення, має достатній рівень підготовки, вмінь та навичок і не відповідає за винесення рішення у справі.

- **адвокатська медіація**, виступати медіатором може тільки особа, яка має право на зайняття адвокатською діяльністю.

- **нотаріальна медіація**, медіатором виступає відповідно нотаріус, який допомагає досягти згоди обох сторін і належним чином оформити дану домовленість.

- **професійна медіація**, роль посередника виконують співтовариства медіаторів, їхня діяльність регулюється внутрішнім актом [6 с. 94–98].

З урахуванням досвіду зарубіжних країн роль посередників у вирішенні спорів визначаються їх статус і вимоги до медіаторів. Наприклад,

- **авторитетність медіатора**. Обов'язковою передумою для здійснення роботи медіатора є довіра до нього з боку учасників спору;

- **компетентність медіатора**. Знання законодавства, комунікативні навички, а також володіння морально-етичними принципами є невід'ємними елементами роботи посередника.

- **нейтральність та неупередженість медіатора**, що означає пошук компромісу між сторонами [7].

Посередник (медіатор), як слушно підкреслює Г. Єрьоменко, веде процес як нейтральна сторона, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору й активно допомагає їм зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, яке задовольнить всіх учасників [8].

У свою чергу, Ю.С. Канарик, Н.В. Волкович наголошують на нейтральності та неупередженості як на основних вимогах до медіатора, оскільки,

тільки будучи незацікавленим у результатах справи, він може діяти однаково в інтересах обох сторін [9, с. 138].

У порядку медіації вирішуються індивідуальні спори. У той час як, до прикладу, колективні трудові спори вирішуються саме за допомогою примирних процедур.

Як вважається колективні трудові спори вирішуються в позасудовому порядку, за допомогою трудового арбітражу та Національної служби посередництва і примирення. У Положенні «Про трудовий арбітраж» [10], затвердженого Наказом Національної служби посередництва і примирення 23.06.2004 N 91 надано поняття трудового арбітражу та Національної служби посередництва і примирення.

Зокрема, в пункті 1.4 цього положення: Національна служба посередництва і примирення (далі – НСПП) – постійно діючий державний орган, який сприяє поліпшенню соціально-трудових відносин та запобігає виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), прогнозує їх та сприяє своєчасному їх вирішенню, здійснює посередництво для вирішення таких спорів (конфліктів).

Трудовий арбітраж – орган, який складається із залучених сторонами колективного трудового спору (конфлікту) фахівців, експертів та інших осіб і приймає рішення по суті колективного трудового спору (конфлікту).

Виходячи з вищесказаного, пропонуємо свою дефініцію «медіація» – один із ефективних способів вирішення індивідуальних спорів завдяки переговорам та примиренням сторін спорів за допомогою медіатора.

Висновки. Медіація – це спосіб вирішення конфлікту, завдяки залученню третьої сторони, яка враховує інтереси обох учасників спору і допомагає мирно вирішити конфлікт. Спори виникають як у середині певної держави, так і між державами. Саме тому, для найбільш ефективного вирі-

шення проблеми залучають посередників. Основними функціями медіатора є управління процесом переговорів, аналіз конфлікту та виокремлення інтересів учасників, проведення конструктивних розмов, дослідження варіантів вирішення та їх ретельний аналіз, виконання домовленостей.

Варто зазначити, що медіація не є здобутком нинішнього суспільства. Багато різних народів залучали третіх осіб для вирішення конфлікту. Вони вирізнялися своїми стійкими моральними якостями та базувалися на принципах неупередженості, незалежності та нейтральності.

Міжнародні організації не мають права втручатися в справи, які належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави, проте задля забезпечення миру та стабільності можуть виступати медіаторами.

При розгляді перспектив застосування медіації в Україні варто враховувати складність ситуації, яка зумовлена конфліктом всередині самої держави та нестабільною ситуацією через вплив інших держав.

Так як медіація є професійною діяльністю, є необхідність забезпечити її висококваліфікованими кадрами. Доречним було б створити інститут підготовки кадрів для медіації. Також актуальним є питання щодо матеріально-технічного забезпечення медіаторів. Це питання можна вирішити завдяки фінансовій підтримки міжнародної спільноти. Застосування медіації як альтернативного способу вирішення спорів у цивільно-правових відносинах дозволить вирішувати ситуації у напрямку стабілізації та узгодженні інтересів учасників спору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України « Про медіацію» від 16.11.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Магістерська дисертація на тему: «Медіація як метод вирішення соціально-політичних конфліктів: досвід окремих країн та перспективи для України»
3. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27330/1/Vodopian_magistr.pdf
4. Статут ООН URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
5. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах :Директива Ради ЄС URL:<http://eurlex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=EN>
6. Сінгапурська Конвенція щодо медіації URL:<https://minjust.gov.ua/news/ministry/ukraina-priednalasya-do-singapurskoi-konventsii-schodo-mediatsii>
7. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах *Юридичний вісник*. С. 94–98.
8. Притика Ю., Козляковська О. Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів URL: <http://ilandmanagement.com/Publication/45>
9. Єрьоменко Г. І. Медіація як спосіб вирішення суперечок URL: <https://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectyvvy.pdf>
10. Канарик Ю. С., Волкович Н. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення цивільних спорів. *Молодий вчений*. С. 138–141.
11. Положення про трудовий арбітраж URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0091299-04#Text>